

Софія ПРОНЬ,
*аспірантка Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
Тернопіль, Україна
sofia.pron97@gmail.com*

Sofia PRON,
*PhD student, Ternopil National Pedagogical
University named after Volodymyr Hnatyuk
Ternopil, Ukraine
sofia.pron97@gmail.com*

КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ БАНДУРИСТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

CULTURAL AND ARTISTIC ACTIVITIES OF BANDURA PLAYERS IN THE MIDST OF MARTIAL LAW

В умовах повномасштабного вторгнення російських військ в Україну, окрім боротьби за українські землі, важливу роль відіграє культурно-мистецький простір як окремих фронтів. Мистецтво завжди впливає на емоційний стан людини. Воно тримає незламний дух, створює культурний фундамент, на якому ґрунтуються національно-мистецькі ідеї. Саме тому сьогодні всі митці активізували свою творчість як зброю.

Українська бандура завжди гостро реагувала на актуальні та злободенні події в житті країни. В умовах сьогодення бандура стала на захист національних інтересів України. Митці-бандуристи не лише виконавці, але й воїни-захисники, які зі зброєю в руках воюють на різних фронтах. В умовах сучасних викликів відбуваються переломні моменти у творчості бандуристів, – розширення жанрового спектру. Активно увійшли до їхнього репертуару Гімн України «Ще не вмерла України» М. Вербицького (на слова П. Чубинського), пісня січових стрільців «Ой у лузі червона калина» (на слова С. Чарнецького), пісня-реквієм «Пливе кача». Гімн ОУН «Зродились ми великої години» звучить в інтерпретації як солістів, так і ансамблів бандуристів. Гімн «Гей, степами» С. Малюци у репертуарі Національної заслуженої капели бандуристів України ім. Г. Майбороди, гурту «Шпилясті кобзарі». Створюють нові композиції Д. Губ'як («Пісня люті»), Т. Компаніченко («Слава Богу, Слава Йсу, Слава нашим ЗСУ») та музична пародія «Б'ємо, б'ємо москаля».

Мета дослідження – охарактеризувати культурно-мистецьку діяльність бандуристів у умовах воєнного стану.

Завдання:

- проаналізувати пріоритетні напрями творчості бандуристів;
- окреслити популярні музичні твори у виконавському репертуарі;
- виявити ключові події досліджуваного періоду.

Під час російсько-української війни активізуються різні мистецькі заходи. Зокрема, відбуваються концерти у багатьох адміністративних центрах України. Вони переважно носять благодійний характер. У репертуарі виконавців-

бандуристів переважають твори національно-визвольних рухів (січові та повстанські пісні, нові авторські твори).

Окремі бандуристи виконавці вступили до лав ЗСУ змінивши бандуру на автомат. Серед них – військовослужбовець Збройних Сил України, Тарас Компаніченко виступає перед воїнами на передовій, на ротаціях, перед волонтерами. У репертуарі – думи, побожні псалми та канти, запорозькі пісні, козацькі псалми, лицарські пісні, невольничі плачі, богомільні пісні, духовна та світська лірика «Я сповідаю принципи і виконую твори, в яких задекларовано, що боротьба завжди була безкомпромісною, що на вівтар свободи завжди складались найвищі жертви», ділиться музикант [13].

Одеський музикант Павло Ровенко з початку повномасштабного вторгнення росії в Україну став волонтером, згодом вступив до лав ЗСУ. У війську Павло не розлучається з бандурою – під її звуки та кобзарський співу українські воїни складають присягу, вінчаються та проводжають своїх побратимів в останню путь. Для новобранців виконує «Гімн України» [1]. У репертуарі П. Ровенка українські народні та пісні національно-патріотичного спрямування: «Біля тополі» братів Солодух, «Меч Арєя» В. Лютого, «Гей, соколи», «Чорна рілля ізорана», «Ой у лузі червона калина», «Повій вітре на Вкраїну», «Ніч яка місячна», пісні з репертуару Кузьми Скрябіна, гурту «Океан Ельзи». «Музика відіграє дуже важливу роль в нашій культурі, – ділиться бандурист, – особливо в воєнні часи <...>. Вона лікує, тому не соромтеся – співайте!» [1].

Бере участь у захисті України Василь Живосил Лютий – співак, бандурист, рок-музикант, композитор, автор понад 400 пісень, серед яких «Меч Арєя» для виконання під бандуру та «Мчать козаки». Він солдат окремої президентської бригади ім. Б. Хмельницького у складі сухопутних військ ЗСУ [2].

Василь Жованик – бандурист, солдат ЗСУ, магістр культурної антропології, член спільноти дослідників, реконструкторів і любителів кобзарської традиції. Один з наймолодших учнів Київського кобзарського цеху. Він виступає на різних мистецьких майданчиках, де розповідає про славу історію нашої держави (про Крути, про січових стрільців, про УПА) [15]. У репертуарі – пісні на духовну, патріотичну, історичну, гумористичну і навіть дитячу тематику, серед яких «Битва за Конотоп», «Пісня про Максима Залізняка», «Балада про Бондарівну», «Пісня про Морозенка», «Про козака Супруна», «Пісня про Байду» «Попадя», «Черевички» тощо [6]. Василь є співорганізатором виставки «Кобзарський світ». «Кобзарство, яке берегли Леся Українка, Гнат Хоткевич, – каже бандурист, – гідне списку ЮНЕСКО» [12].

День 2 серпня 2022 року став трагічним для родини Жоваників. У бою на Донеччині загинув батько Василя – Андрій. Прощання з батьком відбувалося за кобзарським звичаєм. Василь у супроводі бандури виконав пісню «Плач Зозулі». Вона прозвучала як катарсис [12].

Допомагають ЗСУ і підіймають бойовий дух наших воїнів в тилу України «Шпильясті кобзарі»: Ярослав Джусь, Сергій Потієнко, Володимир Вікарчук, Юрко Миронець, Данило Носко, Ярослав Великий. Бандуристи здійснюють потужну волонтерську діяльність ще з 2014 року. Виступали перед учасниками Євромайдану. Згодом давали благодійні концерти для військових АТО та

населення міст Донецької області, які постраждали від російської окупації. У репертуарі авторські твори Я. Джуся, кавери на твори світових та українських виконавців, українські народні пісні патріотичного спрямування, окремі, наповнені гумором, висміюванням російських окупантів. Із початку повномасштабного вторгнення один із учасників гурту, Володимир Вікарчук, служить у логістичній роті ЗСУ. І навіть зараз, коли командування дозволяє, Володимир із колективом влаштовує добровільні концерти, допомагають ЗСУ і підіймають бойовий дух в тилу [9].

У період воєнного стану відбуваються благодійні концерти за участі бандуристок. Співачка Марина Круть в рамках програми Українського Мистецького Фронту провела два благодійні концерти у Львові. А також бандуристка у супроводі камерного оркестру (керівник А. Аркуша) презентувала альбом «Літепло» у Тернополі. Прибуток з концерту спрямувала на потреби одного з підрозділів ССО. У Кропивницькому М. Круть разом із етногуртом «YELKA» зібрала 20 200 грн. на потреби українських військових [14].

У цей нелегкий час саме творчість, а особливо дитяча, здатна піднести бойовий дух усієї нації. Юні бандуристи беруть участь у благодійних заходах та концертах. Упевнено тримають у своїх дитячих руках бандуру Богдана Барцьось та Назар Царук, вихованці вінницької ДМШ № 1. Упродовж 2022 року вони отримали перемогу в понад 20-и конкурсах та присвятили їх захисникам України. Кошти спрямовують на потреби ЗСУ, а також на допомогу дітям-переселенцям [3]. Дванадцятирічний бандурист Тимофій Потеряйло збирає гроші для ЗСУ, граючи на вулицях Дніпра [8]. Дев'ятирічна незряча дівчинка-бандуристка, учениця Ольги Вільгуцької, збрала для ЗСУ 650 тисяч гривень [4].

Значною культурно-просвітницькою подією в умовах сьогодення стало проведення виставкових проєктів у провідних музеях Києва і Переяслава. У вересні 2022 року відбувся кобзарський концерт за участі М. Товкайла (народна бандура), Андрія Ляшука (колісна ліра), Костя Черемського (народна бандура). За підтримки Громадської ініціативи «Корінь нації» було організовано на території просвітницького центру Переяслава мистецький захід «Голос кобзарів», який об'єднав музикантів-дослідників із України та діаспори (США, Франції, Бельгії, Німеччини та Чехії). Присутні дізналися про історію та звичаї кобзарів, ознайомилися із музичними інструментами кобзарсько-лірницької традиції, відвідали майстер-клас за участі майстрів Київського кобзарського цеху. Молоді музиканти Сергій Вовченко та Віталій Кобзар крізь звукову призму бандури та кобзи створили дивовижну релаксаційно-психологічну атмосферу історичними думами та псалмами «Про правду», «Всякому городу нрав і права» (на слова Г. Сковороди), «Про козака Нетягу», «Киселик», танець «Козак-валець» [5].

Серед заходів просвітницького характеру слід відзначити проєкт «Кобзарська традиція», який відбувся 25 лютого 2023 року в Музеї М. Рильського за участі Василя Жованика, Сергія Волченка та Миколи Товкайла (цехмайстра) [6].

14 жовтня 2022 року, у День захисників і захисниць України, у храмі Св. Катерини в Чернігові відбулася прем'єра нового літературно-музичного дійства «Непереможні ЗСУ – непереможна Україна» за участі Капели бандуристів ім. О.Вересая (керівник заслужена артистка України Раїса Борщ). Серед композицій – пісня «Прийшла весна» Р. Борщ (аранжування М. Борща).

Доказом того, що Україна вистояла в перші найважчі дні повномасштабного вторгнення стали поїздки Національної заслуженої капели бандуристів України ім. Г. Майбороди під орудою народного артиста України Юрія Курача з благодійними концертами за кордон. Ці поїздки гласили: «Київ вистояв! Народ бореться! Україна буде завжди!».

В умовах воєнного стану все більшої актуальності набуває патріотичне виховання молодого покоління. Важлива роль в активізації роботи митців-бандуристів належить Національній спілці кобзарів України. За її підтримки проведено Всеукраїнський дистанційний фестиваль-конкурс виконавців патріотичної пісні у супроводі бандури «Зродились ми великої години», у якому брали участь близько 100 конкурсантів: учні мистецьких шкіл, спеціалізованих музичних шкіл-інтернатів, музичних ліцеїв (десятирічок), студенти вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації та аматори [10]. 24 серпня 2023 року, у День Незалежності було оприлюднено заключний концерт переможців конкурсу [11].

За підтримки тієї ж Спілки кобзарів відбулися: X Міжнародний конкурс виконавців на народних інструментах «Арт-Домінанта-2023» у Харкові; Міжнародний конкурс юних бандуристів «Волинський кобзарик-2023» у Луцьку; Всеукраїнський фестиваль кобзарського мистецтва ім. Юрія Сингалевича у Львові; Дитячий фестиваль-конкурс «Кобзарському роду нема переводу» у Києві; Другий фестиваль-конкурс бандуристів «Хотинський кобзарик» у м. Хотин; фестиваль ансамблевої музики до 145-річчя Гната Хоткевича у Львові (онлайн) та Києві (офлайн) [7].

Отже, культурно-мистецька діяльність бандуристів ув умовах воєнного стану спрямована на емоційну підтримку ЗСУ і цивільного населення. Відбувається активне відродження музичних творів національно-визвольних змагань (козацькі, стрілецькі, повстанські пісні). Також бандуристи компонують нові композиції. Ключовими подіями досліджуваного періоду стали благодійні концерти, проведення всеукраїнських та міжнародних конкурсів, фестивалів бандурного виконавства. Показовими є гастрольні поїздки митців-бандуристів із благодійними концертами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Білякова Г. Павло Ровенко: справжній Кобзар у сучасному світі. URL: <https://odessa-trend.in.ua/uk/eternal-4241-pavlo-rovenko-spravzhnij-kobzar-u-suchasnomu-sviti> (дата звернення: 22.09.2023).
2. Букет Є. Війна музиканта Василя Лютого: про хіт «Меч Арея. Бій під Бахмутом та феномен сміливості. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/08/03/vijna-muzykanta-vasylya-lyutogo> (дата звернення: 13.10.2023).
3. ВІТАТБ. Юні вінницькі бандуристи підтримують ЗСУ та присвячують їм свої перемоги. URL: <https://vitatv.com.ua/kultura/yuni-vinnyski-bandurysty-pidtrymuuyut-zsu> (дата звернення: 17.09.2023).

4. Забазнова Н., Іващук О. Зібрала 650 тисяч грн. для ЗСУ. Історія незрячої школярки зі Львівщини. URL: <https://suspile.media/431919-planuevolonteriti-az-do-peremogi> (дата звернення: 29.08.2023).
5. Левченко М. Proslav. У Переяславі вперше залунав «Голос кобзарів»: що нового запропонували організатори культурно-просвітницького заходу відвідувачам. URL: <https://proslav.info/u-pereyaslavi-vpershe-zalunav-golos-kobzariv> (дата звернення: 04.10.2023).
6. Музей Максима Рильського. Думу про Конотопську битву грає Василь Жованик, кобзар 25 02 2023. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=2FO0RAmeJ3s> (дата звернення: 19.08.2023).
7. Національна спілка кобзарів України. Фестиваль-конкурс «Зродились ми великої години» URL: <https://kobzari.org.ua/?page=news&subpage=112&fbclid=IwAR3SDe7> (дата звернення: 06.09.2023).
8. Обличчя війни. Бандурист Тимофій із Дніпра заробляє гроші для армії. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=vL906s1h7ZI&t=3s> (дата звернення: 24.07.2023).
9. Онлайн зустріч з учасниками гурту «Шпилясті кобзарі» URL: <https://knukim.edu.ua/onlajn-zustrich-z-uchasnykom-gurtu-shpylyasti> (дата звернення: 16.07.2023).
10. Пронь С. Всеукраїнський дистанційний фестиваль-конкурс виконавців патріотичної пісні у супроводі бандури. URL: <http://name-facmyst.tnpu.edu.ua/2023/09/04/%d0%b2%d1%81%d0%b5%d1%83%d0%ba%d1%80%d0%b0%d1%97> (дата звернення: 06.09.2023).
11. Пронь С. Заключний концерт переможців фестивалю-конкурсу. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=yKvSnOqTsQc> (дата звернення: 06.09.2023).
12. Самченко В. Василь Жованик, солдат ЗСУ, бандурист. Кобзарство, яке берегли Леся Українка і Гнат Хоткевич, гідне списку ЮНЕСКО. Культура як зброя. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3586974-vasil-zovaniк-soldat-zsu-bandurist.html> (дата звернення: 17.07.2023).
13. Українська правда. Життя. «Коли настане перемога, ми будемо дуже плакати»: кобзар Тарас Компаніченко у проєкті «Культура vs війна». URL: <https://life.prawda.com.ua/culture/2023/09/23/256674> (дата звернення: 10.10.2023).
14. 14.У Кропивницькому на благодійному концерті зібрали на Mavic 3/ URL: <https://kropyvnytskyi.eurosolidarity.org/2023/07/31/u-kropyvnyczkomu> (дата звернення: 05.10.2023).
15. Якимюк. І. Суспільне новини. «Зараз частіше з автоматом, ніж з бандурою»: історія одеського музиканта, який пішов добровольцем в ЗСУ. URL: <https://suspile.media/258402-zaraz-castise-z-avtomatom-niz-z-bandurou> (дата звернення: 05.09.2023).

